

**МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

**НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

**SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT**

POLITICAL SCIENCES AND PUBLIC MANAGEMENT

Випуск 5 (65), 2022

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Редакційна колегія

Семенець-Орлова І. А., кандидат політичних наук, доктор наук з державного управління, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу, Міжрегіональна Академія управління персоналом (**головний редактор**)

Дакал А. В., доктор наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Жовнірчик Я. Ф., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Національний авіаційний університет

Карасевич А. О., кандидат філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Козирська А., доктор політичних наук, професор, викладач факультету наук про політику і безпеку, Університет Миколая Коперника у Торуні

Ковач В. О., доктор наук з державного управління, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності, Державна установа «Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України»

Кондратенко О. Ю., доктор політичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу теоретичних та прикладних проблем політології, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України

Копанчук В. О., доктор наук з державного управління, доцент кафедри кримінального права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Кульгінський Є. А., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри стоматології, Київський міжнародний університет

Лясота Л. І., кандидат політичних наук, доцент, член Соціологічної асоціації України

Монолатій І. С., доктор політичних наук, професор кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Пашина Н. П., доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних відносин, Маріупольський державний університет

Радченко О. О., кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Твердохліб О. С., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління у сфері цивільного захисту, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

Толуб'як В. С., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту та публічного управління, Західноукраїнський національний університет

Шмаленко Ю. І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології, Національний університет «Одеська юридична академія»

Katarzyna Radzik-Maruszak, dr hab., profesor, Fac Polit Sci & Journalism, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (Lublin, Poland)

Marek Pietras, prof. dr hab., Dyrektor Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UMCS

Затверджено Вченою радою

Міжрегіональної Академії управління персоналом 7 грудня 2022 (протокол № 9)

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24905-14845P,

видане Міністерством юстиції України 08.07.2021 р.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2) зі спеціальностей 052 – Політологія; 281 – Публічне управління та адміністрування.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689/2523-4625-2022-5(65)

Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління. 2022. Вип. 5 (65). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2022. 116 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку політики та публічного управління. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток політичної науки та публічного управління в Україні.

ЗМІСТ

Вікторія АНДРІЯШ ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	5
Назарій БАЮРЧАК ХАРИЗМАТИЧНА ВЛАДА У КОНЦЕПЦІЇ МАКСА ВЕБЕРА.....	11
Людмила КРИВА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ (НАПРИКІНЦІ 1980-Х – СЕРЕДИНИ 1990-Х РОКІВ ХХ СТ.).....	16
В'ячеслав МИРОНЕНКО ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ СКЛАДОВІ ПОЛІТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РАКЕТНО-ЯДЕРНИХ ПРОГРАМ.....	22
Олександр НАЗАРЧУК СОЦІАЛІСТИЧНИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН 2022 РОКУ: АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ.....	28
Ростислав ПАШОВ, Юрій РУБАН РОЛЬ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДСІЧІ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ.....	38
Максим ПЕНЬКОВ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ.....	43
Михайло ПЕНЬКОВ ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ПРОЦЕСИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ.....	49
Іван РИБЧИЧ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІА	55
Олександр СЕМИКРАС КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОВЕДІНКОВОГО ВРЯДУВАННЯ	60
Ірина СКАКАЛЬСЬКА, Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА, Олена МОРОЗ ІСТОРІЯ ТА ІННОВАЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ МОЛОДІЖНОЇ НАУКИ (НА ПРИКЛАДІ ЛОКАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА КРЕМЕНЦЯ).....	69
Elnara SOLOVIOVA THE ROLE OF TURKEY IN THE SECOND KARABAKH WAR AND ITS IMPLICATIONS FOR CENTRAL ASIA.....	78
Чжан ФЕНХАО ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ КАДРІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ.....	89
Роман ШЕВЧУК ПРОБЛЕМИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	97
Тайєр АМРО ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ВИКЛИКІВ ТА ПЕРЕШКОД.....	104
Наталія ЩУР, Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСАХ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ.....	108

УДК 342:351

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-5\(65\)-16](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-5(65)-16)

Наталія ЩУР

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом, вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
ORCID: 0000-0002-7648-7893

Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА

доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом, вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
ORCID: 0000-0001-9227-7426

Natalia SHCHUR

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor at the Department of Public
Administration, Interregional Academy of Personnel Management, Frometivska str., 2, Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0000-0002-7648-7893

Inna SEMENETS-ORLOVA

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration,
Interregional Academy of Personnel Management, Frometivska str., 2, Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0000-0001-9227-7426

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСАХ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

THE ROLE OF POLITICAL PARTIES IN PUBLIC MANAGEMENT AND ENSURING THE SECURITY OF THE ELECTION PROCESS

Наголошено, що партія є одним із найбільш важливих інструментів політичного вираження. Через свою сильну організаційну спрямованість щодо участі в політичному житті (право представляти інтереси частини суспільства через перемогу на виборах) партія постає дієвим виразником потреб і цілей певних соціальних груп, вносить свою рушійну силу до сфери управління та детермінує напрям, у якому будуть діяти органи державної влади. У вітчизняній політичній системі перехід від тоталітарної однопартійності до дієвої багатопартійності відбувся через «дрібнопартійність». Якщо до кінця 1991 року в Україні було зареєстровано 26 політичних партій, то наразі їх нараховується більше 400. Водночас, політична напруга в українському суспільстві, високий відсоток неявки на вибори, часті урядові кризи, відсутність злагодженої діяльності більшості та опозиції у парламенті, радикалізація окремих соціальних груп населення України не є аргументами на ствердження тези про ефективність гіпертрофовано багатопартійної системи України. Сучасні політичні партії в Україні так і не змогли виконувати функції дієвого посередника у взаєминах між особою та державою, бо утворилися раніше, ніж склалися соціальні групи населення, інтереси яких ці партії покликані відображати. Логіка розвитку політичного плюралізму в Україні розвивалася в рамках атомізованої партійної системи (величезна кількість дрібних партій) і трансформувалася в систему з окремими елементами більше поляризованого (наявність сильного лівого центру і крайніх правих політичних сил), а не поміркованого (наявність сильного центру) плюралізму. Однак, на думку авторів, саме поміркований плюралізм вважається найбільш ефективним.

Ключові слова: вибори, політична партія, безпека виборчого процесу, державне управління, партійна система, виборча система.

It was emphasized that the party is one of the most important tools of political expression. Due to its strong organizational focus on participation in political life (the right to represent the interests of a part of society through victory in elections), the party becomes an effective expression of the needs and goals of certain social groups, brings its driving force to the sphere of governance and determines the direction in which state authorities will act. In the domestic political system, the transition from totalitarian one-party system to effective multi-party system took place due to "small-party system". If by the end of 1991, 26 political parties were registered in Ukraine, now there are more than 400 of them. At the same time, political tension in Ukrainian society, a high percentage of absenteeism for elections, frequent government crises, lack of coordinated activity of the majority and opposition in the parliament, radicalization of certain social population groups of Ukraine are not arguments for affirming the thesis about the effectiveness of the hypertrophied multi-party system of Ukraine. Modern political parties in Ukraine have never been able to perform the functions of an effective mediator in the relationship between the

individual and the state, because they were formed earlier than the social groups of the population, whose interests these parties are meant to represent. The logic of the development of political pluralism in Ukraine developed within the framework of an atomized party system (a huge number of small parties) and was transformed into a system with separate elements of more polarized (the presence of a strong center-left and far-right political forces), rather than moderate (the presence of a strong center) pluralism. However, according to the authors, moderate pluralism is considered the most effective.

Key words: elections, political party, election process security, public administration, party system, electoral system.

Постановка проблеми. В умовах медіатизації політики та відходу окремих функцій політичних партій до інших інститутів політичної системи, ми, однак, не маємо права відмовлятися від тези, що «недоліки партійної системи – це недоліки демократії». На наше глибоке переконання, якість демократії залежить від того чи стали партії справжніми центрами акумуляції потенціалу суспільства, чи мають окремішню змістову ідентичність, чи є у них відчуття політичної відповідальності. На жаль, в Україні досі жодна із партій не має достатнього впливу у загальнонаціональному вимірі, кількість дрібних партій зростає перед кожними парламентськими виборами, що породжує змішані почуття стосовно їхнього функціонального навантаження.

Аналіз останніх досліджень за даною тематикою. Про особливу роль партій як інституту політичної системи, на нашу думку, найбільш влучно висловився відомий теоретик Моріс Дюверже: «Режим без партій – це режим без демократії» [5, с. 24]. Відомий дослідник наголошував: «Парадокс багатопартійної системи у тому, що за наявності значної кількості партій реальну участь у здійсненні влади бере значно менша їхня кількість». У даній роботі ми проаналізуємо основні тенденції діяльності політичних партій сучасної України та специфіку їхніх функцій в політичній системі держави. Моріс Дюверже стверджує, що складно дати чіткий кількісний критерій, який дозволяє розрізняти великі й малі партії, але позначити цю межу, наприклад, п'ятьма відсотками від загального числа парламентських місць іноді може виявитися спірним, навіть якщо ця цифра і відповідає дійсності. Для визначення межі між великими та малими партіями потрібно детально вивчати політичне життя кожної держави протягом тривалого й досить однорідного періоду, аналізувати не просто кількість місць, отриманих партією на окремих виборах, а протягом цілого періоду виборів, взяти до уваги коливання цього показника. У Сполучених Штатах на федеральному рівні всі партії, крім Республіканської й Демократичної, – малі. У всіх державах, де прийнята система пропорційного представництва, спостерігається процес стрімкого розмноження невеликих «недовговічних» партій.

Отже, відмінність між великими і малими партіями, за Морісом Дюверже, встановлюється зокрема через фундаментальну протилежність психології діяльності цих партій [5, с. 356]. Малі

партії в цьому розумінні мають дуже оригінальні ознаки. Одні теоретики бачать у малих партіях тільки джерело розколу й «прикрого безладдя», тому, окремі політичні лідери здатні робити все, щоб малі партії зійшли з політичної арени боротьби за державну владу. Інші вчені та політики приписують малим партіям роль корисних буферів. Однак, всі вчені погоджуються у тому, що є два досить відмінних один від одного типи малих партій: партії особистостей і партії перманентних меншостей.

Мета дослідження – проаналізувати роль політичних партій у державобудівничих та державно-управлінських процесах, а також їх інституційне значення для забезпечення безпеки виборчого процесу.

Виклад основного матеріалу. Малі партії особистостей є простими парламентськими групами, що не мають ні реальних регіональних партійних організацій, ні дійсної соціальної інфраструктури. Вони поєднують політиків, які не погоджуються із дисципліною великих партій, або просто переконані, що у більших партіях мало задовільняються їхні особисті амбіції. Серед цих груп можна виділити кілька різновидів. Одні утворюють свого роду клієнтелу навколо досить впливової особистості – їх залучає престиж або заступництво такого «VIP-політика» [5, с. 358]. Інші малі партії особистостей складаються з осіб більш-менш рівних один одному за статусом. Відповідно, можна розрізняти незалежні малі партії, безпосередньо не пов'язані з тією чи іншою з великих партій, і партії-сателіти, які обертаються навколо певного великого політичного «світила».

Малі партії, що виникли навколо особистостей, звичайно неміцні й недовговічні. Своєю слабкою інфраструктурою, великою децентралізацією й майже повною відсутністю дисципліни (за винятком партій-клієнтел і деяких партій-сателітів) вони нагадують комітети. Ці партії, зазвичай, не опираються на чітку ідеологічну доктрину, оскільки засновані під знаком опортунізму або відтінків якихось особистих політичних ідей. Серед них, однак, потрібно виділити ті, що можна було б назвати партіями дисидентів, адже їхня доктринальна база виступає як головна основа їхнього існування; вони поєднують інакомислячих з великих партій, яким докоряють втратою ідеологічної чистоти первісної партійної доктрини. Партії дисидентів найчастіше збирають своєрідних політичних «провісників», чия провина лише

в тому, що вони прозріли занадто рано й до того ж думають, що партія може бути побудована зверху, без створення соціальної бази знизу.

Малі партії перманентних меншостей існують не тільки в парламентських рамках, вони мають інфраструктуру й у країні на національному або регіональному рівнях [5, с. 359]. Це сучасний тип малих партій; такі партії мають соціальну або політичну інфраструктуру, вони відповідають тому сектору громадської думки, що відбиває погляди дуже невеликої, але стабільної щодо складу меншості. Можна в такий спосіб виділити партії етнічних, релігійних або територіальних меншостей, партії політичних меншостей. Партії етнічних меншостей найбільш численні (наприклад, партії басків і каталонців в Іспанській республіці); вони представляють расу або регіон, що виступає проти повного розчинення в національній спільності. Одні з них – сепаратисти, інші – автономісти, треті – федералісти, четверті – просто регіоналісти. Ці партії досить могутні на локальному рівні; нерідко вони займають в регіонах положення домінуючої або навіть єдиної партії, причому не представлені у загальнодержавній легіслатурі.

Поняття політичних меншостей менш звично. Так називають фракцію суспільної думки, виділену по її ідеологічній позиції – мова йде про якусь «духовну родину», досить замкнуту, досить нечисленну, але надстабільну ідеологічно (наприклад, комуністична партія у Західній Німеччині). За походженням малі партії є або історичними реліктами, останніми слідами зниклих великих партій, реліктами географічними, або носіями надоригінальної ідеології, що не має сприятливих умов для швидкого розвитку у даній державі (наприклад, соціалістична партія у США). Іноді малі партії мають характер провісників – тоді це вже не релікти, а ембріони.

За своїм функціональним навантаженням малі партії особистостей і малі партії перманентних меншостей майже не відрізняються. Партії-особистості – найчастіше правлячі партії; партії-меншості – найчастіше, опозиційні. Перші нерідко відіграють роль додаткової опори для більшості; їхня центристська позиція дозволяє їм служити захистом від лівої та правої більшості; вони виконують, говорячи мовою військових, завдання прикриття флангів. Завдяки їхньому буферному положенню між більшістю та опозицією, малим партіям дістається роль, що далеко не відповідає їхньому кількісному значенню. Малі партії, що відіграють роль сателітів дозволяють побудувати мости між двома близькими великими партіями. Партії постійних меншостей, навпроти, тяжіють до опозиції, вони змушені виконувати роль протестуючих та непримиренних; у мотивах їхньої діяльності діє психологічний механізм, що веде

від комплексу неповноцінності до агресивності. Такі малі партії – найбільші демагоги серед усіх інших партій.

Якщо мала партія представляє групи крайніх меншостей щодо населення всієї країни, але виступає як партія більшості в деяких її регіонах, вона займає автономістську або навіть сепаратистську позицію. Це може загрожувати цілісності всієї держави. Є малі партії, які обмежуються винятково роллю арбітрів, що робить їх досить впливовими у певних політичних умовах. За умов мажоритарного голосування в один тур вони можуть повністю змінити представництво в тому випадку, якщо дві більші партії мають близьке число голосів, що досить усього декількох голосів, додатково поданих малою партією, щоб кардинально змінити співвідношення сил. Ця позиція арбітра ще більш серйозна на рівні парламенту, коли розрив між більшістю й меншістю настільки невеликий, що переміщення малої партії з одного флангу на інший абсолютно порушує рівновагу сил у парламенті [5, с. 363]. Тоді доля держави попадає в залежність від мізерно малої й глибоко далекої від усього національного цілого групи. Управляти без її підтримки неможливо, але і підтримка такої компроментує тих політиків, які не приймають останню. Але існування малих партій як буферу і засобу встановлення контактів, безумовно, необхідно: вони зримо полегшують функціонування парламентаризму [5, с. 364].

Найбільш серйозною проблемою для вітчизняних малих партій була велика схожість програм і статутів та відсутність у більшості з них власного політичного обличчя. Замість чітко сформульованих ідеологічних концепцій та ефективних програм виборець отримує теоретико-методологічний еклектизм партійних документів, замість визначеної політичної лінії – однакові рекламнопропагандистські заклики. Для всіх малих партій особистостей в Україні найбільш поширеною спільною рисою є нереалістичність програмних гасел та широка демагогія. Головна функція таких партій – здобуття влади не для представлення інтересів своєї соціальної бази, а для задоволення амбіцій яскравих та харизматичних лідерів, що стоять на їх чолі.

Багато малих партій України є сателітами провладних сил і «вирощені» чи «відновлені» за рахунок фінансів провладних сил лише з тим, щоб відібрати якусь частину електорату у великих опозиційних партій на виборах. Такі партії виступають партіями-фірмами чи групами політичних підприємців, що спільно борються за доступ до різноманітних ресурсів (влади, капіталу, інформації). Виборці, як такі, не є атрибутивною характеристикою малих партій. Як стверджує А. Авксентьев, дивуватися такій кількості малих партій в Україні не доводиться, адже на кожних двох укра-

інців приходить по три гетьмана [1]. З особливим ентузіазмом українці створювали політичні проекти в 90-і – зараз же зареєструвати партію набагато складніше (необхідно не менше 10 тисяч підписів прихильників партії, зібраних не менше, ніж в 2/3 районів 2/3 областей України). Тому, сучасні малі партії-сателіти провладних сил виконують функції електоральних проєктів з великими бюджетами та значними очікуваннями щодо дроблення опозиційного електорату.

Однак, у контексті місцевих виборів 2015 р. малі партії навіть за невеликого бюджету своєї діяльності, але правильного вибору декількох базових регіонів локалізації пропагандистської роботи, мали гарну перспективу. Такі акценти локалізації були поставлені окремими малими партіями національних, етнічних чи територіальних меншостей. На території компактного проживання їхнього потенційного електорату такі малі партії отримали шанси увійти до складу органів місцевого самоврядування та реально (а не демагогічно) захищати інтереси своєї спільноти. Тому, на нашу думку, найбільш реалістичними були програми тих малих партій, які орієнтуються на представлення інтересів конкретних меншостей на місцевому, регіональному рівнях.

Окремі громадяни підтримують певні малі партії політичних меншостей, але психологічно, в контексті раціонального вибору, щоб «їх голос не пропав» голосують на виборах за великі партії. Це дещо впливає на реальну змагальність між великими та малими партіями.

Взагалі, на нашу думку, дієвість партії можна оцінити за тим, скільки раз вона проходила до складу парламенту. Як ми уже зазначали, до парламентських виборів 2012 року чимало малих партій в Україні об'єднувалися, щоб подолати виборчий бар'єр. Однак, на думку Олександра Черненка, об'єднання малих партій не дало математичного результату. А якщо поєднується нуль плюс нуль, то особливих перспектив теж не має. Це сприяє розвитку деякої тенденції консервації політичного ринку «проєктами-важкоатлетами» [1]. Позитивним моментом даної ситуації є запобігання подрібленню голосів виборців, зменшенню кількості учасників в парламентській коаліції, що мало б збільшити її стабільність. Однак, негативний момент – зменшення змагальності електорального процесу, коли окремі ідеологічно стійкі малі партії (таких в Україні, на жаль, дуже мало) не мають шансів потрапити до складу парламенту.

На сучасному етапі в Україні склалася мегабагатопартійна система. Найбільша активність зі створення політичних партій в Україні розпочалася після акцій громадянського протесту під назвою «Революція Гідності». Кількість членів середньої політичної партії в Україні є у 2–10 разів меншою у порівнянні з середньою партією у кра-

їнах розвинутої демократії, близькими до України за чисельністю населення. Владу в партіях зосереджують у своїх руках партійні лідери, а більшість членів залишається виконавцями вказівок верхівки. Суб'єкти боротьби за державну владу не керуються ідеологією, а змістом їхньої діяльності є конкуренція між ними. Чинником деякої непередбачуваності політики завжди виступає ситуативна більшість для поділу урядових портфелів.

Більшість малих партій в Україні виступає клубами за інтересами чи партіями-фірмами, що створюються не для представлення інтересів певного прошарку населення, а більше – для досягнення особистої мети і забезпечення власних інтересів певних груп чи осіб. Орієнтація значної частини партій на середній клас не враховує теперішньої структури суспільства і розрахована на перспективу. Однак, з'являються і малі партії, організовані на зразок типових масових – з реальними активними членами, демократичним способом прийняття рішень всередині партії, ідейні, в основному радикально правого політичного спектру.

За класифікацією Моріса Дюверже, більшість малих партій в Україні це малі партії особистостей, що і видно і по персоналізації назв окремих з цих партій. Окремі малі партії особистостей, окрім того, що створені для реалізації політичних амбіцій яскравих політичних лідерів, у певних обставинах виконують функції партів-сателітів провладної більшості, покликаних «відірвати» частину електорату у опозиційних сил (тим самим зменшуючи вагу останніх у процесі прийняття державних рішень).

Величезну частину малих партій України, яких також можна певною мірою віднести до малих партій особистостей чи малих партій-сателітів, становлять малі партії політичних меншостей. Традиційною для України залишається тематика розвитку села, тільки чомусь селянські партії України теж залишаються малими і за парадоксом партіями політичної меншості.

Інтенсивний процес «партоутворення» в Україні після подій «Революції Гідності» пов'язується із активним процесом формування нової якості політики, що логічно продовжив закінчення процесу політичної модернізації в Україні та закономірно само стверджував євроінтеграційний вектор розвитку, обраний українським народом. Звісно, побічними явищами згаданих процесів було намагання «перефарбуватися» представників політичних партій, які потерпіли фіаско, зокрема «Партії регіонів», забороненої Комуністичної партії України тощо. У цей час, що є дуже позитивним моментом, багато партій виростає «знизу», з громадських рухів, що є ідеальною модуллю еволюції та розвитку справжньої масової партії, з реалістичною програмою, політичною відповідальністю лідерів, значною кількістю активних членів

партії. Такою, зокрема, була партія «Демократичний альянс». Наприклад, модель освітньої реформи, яку активісти цієї партії заклали в її програму, була визнана експертами найбільш прогресивною з програм усіх партій, які балотувалися на позачергових парламентських виборах 2014 р.

У контексті реформи з децентралізації влади, що впроваджується в Україні з 2014 р. закономірною є тенденція утворення регіональних партій з метою підтримки ініціатив певних великих громад. Наприклад, Політична партія «Блок місцевих громад», Політична партія «Громада і закон», Політична партія «Херсонці», Політична партія «Ми – Кияни», Політична партія «Патріоти Волині», Політична партія «Вінницька європейська стратегія», Політична партія «Союз міста і села».

Іще однією прикметною тенденцією процесів партоутворення в сучасній Україні є заснування партій окремих професійних груп, зокрема тих, які виявилися найбільш активними у акціях громадянського протесту під назвою «Революція Гідності» – інтелігенції (Політична партія «Розумна сила», Політична партія «Свідома нація», Політична партія «Нова дія», Політична партія «Українська стратегія»). Активними у створенні політичних партій є також професійна група військовослужбовців, які наразі відіграють важливу роль у врегулюванні конфлікту на Сході України (Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Народні герої», Політична партія «Воїни АТО», Політична партія «Офіцерський корпус» тощо).

Інші малі партії мають зовсім дивні «неполітичні» назви, наприклад Політична партія «Ми Маємо Мету», Політична партія «Ми маємо мужність», Політична партія «Блокова партія», Політична партія «Совість України», Політична партія «Інформаційна Україна», що теж змушує пересічного виборця дещо засумніватися про серйозність намірів таких партій представляти інтереси частини суспільства та про їх альтруїстичну місію.

Абсолютна більшість політичних партій України – малі партії. Причому на етапі закінчення прискореного демократичного транзиту (2014–2017 рр.), партійна система сучасної України ще більше фрагменталізувалася, стала більше «дрібнопартійною». Для аргументації цієї тези наведемо такі дані: 2014 р. в Україні було зареєстровано 242 політичні партії, з них функції дієвого інституту представництва інтересів громадян відігравали лише 10-15%. У той час станом на 2014 р. у Польщі було зареєстровано 75 партій (у 3,2 рази менше, ніж в Україні), з них дієвими були абсолютна більшість [2].

Серед малих партій України є ті, які ніколи не потрапляли до складу парламенту, а також ті, які у свій час набирали 3-5% прохідного бар'єру. Кожна мала партія по-своєму оригінальна. Однак, це не унікальність у способах створення нових

соціальних структур чи у висуненні якісно нових пропозицій щодо розв'язання конкретних і наболілих проблем, це навіть не чітке формування інтересів соціальних груп, на які партії спираються у своїх декларативних заявах. Чи не єдина відмінність між більшістю з малих партій – свої історії завязятих та амбіційних лідерів, які, на жаль, періодично ставлять суб'єктивні, а не суспільні, інтереси в центр партійної політичної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У ході дослідження з'ясовано, що абсолютна більшість політичних партій сучасної України є малими партіями (за класифікацією М. Дюверже); лише поодинокі партії у певні періоди часу виконували роль великих; мажоритарних партій в Україні взагалі немає. Малі партії, на думку Моріса Дюверже, не можна звинувачувати у недоліках багатопартійності, ці партії всього лише використовують наслідки багатопартійної системи й прагнуть змусити її функціонувати [5, с. 356].

Щодо розуміння значення малих партій в політичному житті Української держави немає однозначної точки зору. З одного боку, малим партіям докоряють безликість і відсутність динамізму, намаганням «посіяти смуту» у відносинах між великими партіями. Однак, з іншого боку неправильно заперечувати унікальність малих партій та такі сильні сторони їхніх програм, як оригінальна критика, найчастіше, і провладних сил, і опозиційних.

У той же час, у малих партій особистостей є свої вади, і, насамперед, це та простота, з якою вони дозволяють фінансовим колам втручатися у їхнє політичне життя. Лобювання за допомогою великих партій у легіслатурах складне – такі партії надто великі, щоб купити їх цілком, і занадто дисципліновані, щоб розраховувати на ефективність індивідуальної корупції. Малу партію можна простіше контролювати ззовні. А якщо ця мала партія до того ж відіграє роль третейського судді (коли від рішення малої партії «до кого приєднатися» залежить доля більшості в парламенті), то ми знову виявляємося перед ситуацією небезпеки, про яку вже йшла мова вище: «фінансована меншість» у малій партії (тобто спонсори малої партії) здобувають вирішальне значення для долі всього уряду. Теоретично така небезпека можлива досить часто. Ця небезпека зберігається і в сучасній Україні після того, як починаючи з 2016 року, політичні партії, які пройшли до Верховної Ради, почали отримувати державне фінансування статутної діяльності відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання політичній корупції». Гроші щоквартально розподіляються Національним агентством з питань запобігання корупції.

Однією з найбільш вагомих причин появи малих партій, на нашу думку, також є недоліки

пропорційної виборчої системи (наразі в Україні змішана виборча система), зокрема, її тенденції до множення карликових і нестабільних об'єднань. Разом з тим, ця система діє в певному напрямку й сприяє лише деяким типам малих партій. Найчастіше пропорційна виборча система протистоїть партіям-особистостям, але сприяє партіям постійних меншостей. Однак, щодо партій територіальних меншостей, то пропорційна система може послабити їхні позиції, тоді як мажоритарне голосування забезпечує таким потенційні виграші.

Говорячи про високу якість демократії, ми не можемо заперечити тезу, що парламент має відображати більш реальну картину політичного життя суспільства. Тут без справедливого представництва як великих, так і малих суспільних груп не обійтися. Тому, малі партії необхідні для консолідації демократії. Щодо України, то чи не найголовніша проблема малих партій у вітчизняному політичному просторі – брак політичної культури еліти та окремих лідерів, що дозволяє їм створювати партії «під себе», для реалізації «власних амбіцій», «зраджувати» свого виборця, виступаючи сателітом провладних чи опозиційних сил, встановлювати партійну олігархію та так впливати на свідомість партійних мас, щоб демобілізувати їх і відмежувати від реального творення політики. Таким

чином, процес прийняття політичних рішень може надалі віддалятися від суспільства, а політична відповідальність – від громадян. Громадяни рідко безпосередньо включені в політичний процес, голосують випадково. Вони мають обмежений контакт із політиками, які, як виявляється, живуть у таємничому і непроникному світі. В електоральному процесі виборцям пропонується зробити вибір між всеохопними політичними програмами, які найчастіше розпливчасті, переплутані та не виконуються партіями. Від цього, в результаті, страждає і звичайний виборець, і результативність ліберальної демократії.

Високий рівень політичної культури вітчизняної політичної еліти зможе забезпечити ситуацію, коли партії не створюватимуться елітою з метою «відкусити електорат» в опозиціонерів, а функціонуватимуть як реальний інститут захисту інтересів частини суспільства. Позаяк, ті малі партії в Україні, які орієнтуються на групи виборців, що компактно проживають у певних регіонах, хоча і не формують загальнодержавну політику, але істотно й реально впливають на місцеву політику. Вони здатні ефективно захищати інтереси тих верст суспільства (найчастіше об'єднаних за національною, етнічною, територіальною ознаками), для представництва яких вони створюються.

Література:

1. Авксентьев А. Малі партії в Україні. Inpress.ua. 2013. URL: <http://inpress.ua/ru/politics/19670-malye-partii-v-ukraine-bortsy-ili-predprinimateli>
2. Арабаджієв Д. Порівняльний аналіз розвитку неурядових організацій Республіки Польща та Угорської Республіки. URL: <http://social-science.com.ua/article/730>.
3. Бойко О. Ю. Особливості трансформації партійної системи України за роки незалежності : дис. ... кандидата політ. наук : 23.00.02 / Бойко Оксана Юріївна. Чернівці, 2004. 202 с.
4. Гаджієв К. Політична філософія. 1999. 606 с.
5. Дюверже М. Політичні партії. Київ, 2000. 538 с.
6. Політичні партії та громадські організації в Україні. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2132/>
7. Політичні партії України. Єдиний реєстр громадських формувань. Політичні партії. URL: <http://rgf.informjust.ua/home/index>
8. Примуш М. Політичні партії: механізми інституціоналізації і структурної трансформації : дис. ... доктора політ. наук : 23.00.02. Львів, 2002. 362 с.
9. Про політичні партії, Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III Офіційний веб-портал Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
10. Семенець-Орлова, І. А. (2012). Концептуальні засади державної сімейної політики: теоретико-практичний аналіз.
11. Lipset S. M., Rokkan St. Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments. The West European Party Systems / Ed. by P. Mair. Oxford: Oxford University Press, 1991. P. 91–138.

References:

1. Avksentiev A. Mali partii v Ukraini. Inpress.ua. 2013. URL: <http://inpress.ua/ru/politics/19670-malye-partii-v-ukraine-bortsy-ili-predprinimateli>
2. Arabadzhyiev D. Porivnialnyi analiz rozvytku neuriadovykh orhanizatsii Respubliki Polshcha ta Uhorskoj Respubliki. URL: <http://social-science.com.ua/article/730>
3. Boiko O. Yu. Osoblyvosti transformatsii partiinoi systemy Ukrainy za roky nezalezhnosti : dys. ... kandydata polit. nauk : 23.00.02 / Boiko Oksana Yuriivna. Chernivtsi, 2004. 202 s.
4. Hadzhyiev K. Politychna filosofia. 1999. 606 s.
5. Diuverzhe M. Politychni partii. Kyiv, 2000. 538 s.

6. Politychni partii ta hromadski orhanizatsii v Ukraini. Analitychna zapyska. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2132/>
7. Politychni partii Ukrainy. Yedynyi reiestr hromadskykh formuvan. Politychni partii. URL: <http://rgf.informjust.ua/home/index>
8. Prymush M. Politychni partii: mekhanizmy instytutsionalizatsii i strukturnoi transformatsii : dys. ... doktora polit. nauk : 23.00.02. Lviv, 2002. 362 s.
9. Pro politychni partii, Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2365-III Ofitsiyni veb-portal Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
10. Semenets-Orlova, I. A. (2012). Kontseptualni zasady derzhavnoi simeinoi polityky: teoretyko-praktychnyi analiz.
11. Lipset S. M., Rokkan St. Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments. The West European Party Systems / Ed. by P. Mair. Oxford : Oxford University Press, 1991. P. 91–138.